

PAPER DETAILS

TITLE: PSIKOLOJİK DANIŞMANLARIN VE PSIKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ
REHABILİTASYON PSIKOLOJİK DANIŞMANLIĞINA İLİSKİN DEĞERLENDİRMELERİ

AUTHORS: Hazel DURU, Filiz GÜLTEKİN

PAGES: 49-77

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1866290>

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN VE PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ REHABİLİTASYON PSİKOLOJİK DANIŞMA ALANINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ¹

EVALUATIONS OF PSYCHOLOGICAL COUNSELORS AND COUNSELOR CANDIDATES ON REHABILITATION COUNSELING

Hazel DURU²

Filiz GÜLTEKİN³

Başvuru Tarihi: 07.07.2021

Yayına Kabul Tarihi: 05.05.2022

DOI: 10.21764/maeuefd.964773

(Araştırma Makalesi)

Özet: Türkiye’de psikolojik danışma alanında ağırlıklı olarak okul psikolojik danışmasına yönelik eğitim ve istihdam imkânı bulunmaktadır. Bu durum diğer alt alanların az tanınmasına neden olmakta, psikolojik danışmanların ve psikolojik danışman adaylarının bu alanlarda kendilerini geliştirmelerini engellemektedir. Bu çalışmanın amacı, açık uçlu soru formları yoluyla psikolojik danışmanların ve psikolojik danışman adaylarının PDR’nin en az tanınan alanlarından biri olan rehabilitasyon psikolojik danışmasına ilişkin görüşlerini almak ve bu alanın gelişmesi için ne tür öneriler sunduklarını belirlemektedir. İçerik analizi yoluyla yapılan veri analizi sonucunda, rehabilitasyon psikolojik danışmasının özel gereksinimli bireylere yönelik bir hizmet olarak algılandığı görülmüştür. Katılımcılar psikolojik danışmanların genel olarak sahip olması gereken özelliklerin yanı sıra rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının psikolojik sağlamlıklarının yüksek olması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca çalışma bulguları doğrultusunda rehabilitasyon psikolojik danışma alanının Türkiye’de psikolojik danışma eğitimi alan kişilerce bile pek bilinmediği görüşü doğrulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *rehabilitasyon psikolojik danışması, psikolojik danışmanlar, psikolojik danışman adayları, psikolojik danışman eğitimi*

Abstract: In Turkey, there are training and employment opportunities mainly for school counseling in the field of counseling. This situation causes under-recognition of other sub-fields and prevents psychological counselors and counselor candidates from developing themselves in these fields. The aim of this study is to get the opinions of psychological counselors and counselor candidates about rehabilitation counseling, which is one of the least known areas of PCG, through open-ended question forms and to determine what kind of suggestions they offer for the development of this area. As a result of the data analysis made through content analysis, it was seen that rehabilitation counseling was perceived as a service for individuals with special needs. Participants think that in addition to the characteristics that psychological counselors should have in general, the psychological resilience of rehabilitation counselors should be high. In addition, according to the findings of the study, it was confirmed that the field of rehabilitation counseling is not well known even by those who receive counseling training in Turkey.

Keywords: *rehabilitation counseling, psychological counselors, counselor candidates, counselor training*

¹ Bu çalışma, 10-13 Eylül 2020 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olan VIIth International Eurasian Educational Research Congress’nde (EJER 2020) sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Arş. Gör. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, hazelduru@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1669-6407

³ Doç. Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, gultekinfiliz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6281-3096

Giriş

Bireyin yaşam boyu gelişimine destek olmayı, onun iyi oluşuna katkı sağlamayı, eğitsel ve mesleki amaçlarına ulaşmasına destek olmayı hedefleyen psikolojik danışma alanı, bu bağlamda tüm bireylere yöneliktir. Ancak toplumun büyük bir kesimi tarafından sorunlu ya da dezavantajlı bireylere ve problem ya da kriz durumlarına yönelik müdahale hizmetlerini içerdiğine ilişkin yanlış bir anlayış da söz konusudur. Ne yazık ki bu yanlış anlayışa bu hizmetleri yürüten psikolojik danışmanlar arasında da rastlanabilmektedir. Psikolojik danışma ve sunulan hizmetlere ilişkin yanlış anlayışlar “problemlili, dezavantajlı, sıkıntılı” olarak tanımlanmayan ya da kendisini bu şekilde tanımlamayan insanların bu hizmetlere ulaşmalarını engelleyebilmektedir. Benzer nitelikteki bir yanlış anlayış da yetersizliği olan bireylere yönelik hizmetlerde kendini gösterebilmektedir.

Toplumun bir kısmı psikolojik danışma alanını özel eğitim hizmetleri ile aynı şeymiş gibi algılamakta ve psikolojik danışmanları birer özel eğitimi uzmanı olarak görmektedirler. Bununla birlikte çalışmalar psikolojik danışmanların da bu konuda bilgi ve beceri eksikliğine, olumsuz tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Örneğin okullarda çalışan psikolojik danışmanlar kaynaştırma eğitim konusunda kendilerini yetersiz görmekte (Akalin, 2014; Tuzgöl-Dost & Keklik, 2012; Bengisoy & Özdemir, 2019; Aksoy ve diğ., 2012) ve psikolojik danışman adayları özel eğitim kurumlarında çalışmayı istememektedirler (Alver, Bozgeyikli & Işıklar, 2011). Oysaki yetersizliği olan bireylere yönelik hizmetler psikolojik danışma alanının bir parçasıdır ve rehabilitasyon psikolojik danışması psikolojik danışmanın alt alanlarından biridir. Mevcut durum ve yapılan çalışmaların sonuçları göz önünde bulundurulduğunda acaba rehabilitasyon psikolojik danışma alanı psikolojik danışmanlar ve adayları tarafından ne kadar bilinmektedir?

Türkiye’de psikolojik danışma eğitimi, lisans düzeyinde eğitim fakültelerinde verilmektedir. Bu durum psikolojik danışma alanının okullara yönelik bir alan olarak algılanmasına neden olmaktadır. Benzer biçimde mezunların ağırlıklı olarak eğitim kurumlarında istihdam ediliyor olması da bu algıyı pekiştirmektedir. Lisans üstü eğitimlerde de birkaç yüksek lisans programı dışında alt alanlara ilişkin program bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışmasıyla ilgili herhangi bir sertifika programı ya da lisansüstü program yoktur. Türkiye’deki lisans ve lisansüstü eğitim programları incelendiğinde okul, kariyer, ruh sağlığı ve aile-evlilik psikolojik danışma alanlarına yönelik derslerin varlığına rağmen rehabilitasyon psikolojik danışmaya ilişkin derslerin bulunmadığı

görülmektedir. Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışmasının görünmez bir alt alan olduğu söylenebilir.

Yetersizliği olan bireylere psikolojik destek sunmak hedefiyle ayrı bir meslek alanı olarak ortaya çıkan (Chan, Chronister, Catalano, Chase & Lee, 2004) rehabilitasyon psikolojik danışması, bireyin sahip olduğu yetersizliğin etkisini azaltarak, onun çevreyle etkileşiminde güçlü ve zayıf yönlerini fark etmeyi, bireyi bir bütün olarak tanımayı ve anlamaya çalışmayı önemser (Chou ve diğ., 2013). Yetersizlik kavramının bu noktada özellikle ele alınması gerekir. Yetersizlik sadece fiziksel ve zihinsel yetersizliği değil bilişsel ve duygusal yetersizlikleri de içermektedir. Alan yazın incelendiğinde depresyon ve duygudurum bozukluğu (Akinola, 2019; Kaya & Chan, 2017), travma sonrası stres bozukluğu (Ballou ve diğ., 2015), alkol ve madde kullanım bozukluğu (Brickham ve diğ., 2016; Lusk & Veale, 2018), otizm spektrum bozukluğu (Nye-Lengerman, 2017) vb. sorunlara sahip danışanlar için rehabilitasyon psikolojik danışmasından faydalandığı görülmektedir. Çalışma alanı oldukça geniş olan rehabilitasyon psikolojik danışma alanıyla ilgili Türkiye’de sınırlı sayıda çalışmanın olduğu (Çimşir, 2019; Kaya & Sarı, 2018; Kayıhan & Köse, 2018) görülmektedir. Bu durumun bu alanın Türkiye’deki yetersizliğine ilişkin somut bir gösterge olduğu düşünülmektedir. Kaya ve Sarı (2018) yetersizliği olan bireylerin problemlerinin ve karşılaştıkları engellerin, yetersizliği olmayan bireylere göre farklılık ve çeşitlilik gösterebileceğini ve bu sebeple de rehabilitasyon psikolojik danışma hizmeti sunacak psikolojik danışmanların yetersizliği olan bireylerin özellikleri hakkında da yeterliliklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Amerika ve Avustralya (Buys, Matthews & Randall, 2015) gibi ülkelerde rehabilitasyon psikolojik danışmanı olabilmek için psikolojik danışma alanının temel yeterliliklerinin yanı sıra, yetersizliklere ilişkin tıbbi ve psikososyal yönlerin bilinmesi, normal dışı psikoloji, kariyer psikolojik danışması gibi alanlara ilişkin yeterliliğe ve bu alanlarda lisansüstü eğitime sahip olunması (Buys, Matthews & Randall, 2015; Premuda-Conti & Lewis, 2011) gerekmektedir.

Psikolojik danışma eğitimi ve bilimsel çalışmalarındaki rehabilitasyon psikolojik danışmasına yönelik bu eksikliğin, psikolojik danışmanların kendilerini bu alanda geliştirmelerini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Türkiye’de bu alana ilişkin nitel veya nicel çalışmaların yetersizliği göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın özgün; bu eksikliğin psikolojik danışmanlara ve psikolojik danışman adaylarına nasıl yansıdığını anlamının gerekli, çalışmanın sonuçları uzmanlaşma konusunda yeni adımların atılmaya başlandığı PDR alanı için yol gösterici olabilir, bu bağlamda araştırmanın işlevsel olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı psikolojik danışman adaylarının ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanların rehabilitasyon psikolojik danışma alanına ilişkin değerlendirmelerini belirleyebilmektir. Bu amaçla çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Psikolojik danışman ve psikolojik danışman adayları, psikolojik danışmanın alt alanlarından hangilerini bilmektedirler?
2. Psikolojik danışman ve psikolojik danışman adayları, Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitim olanaklarına ve hizmetlerin sunulmasına ilişkin mevcut durumu nasıl değerlendirmektedirler?
3. Psikolojik danışman ve psikolojik danışman adaylarının, rehabilitasyon psikolojik danışmasına ilişkin bilgileri nelerdir?
4. Psikolojik danışman ve psikolojik danışman adaylarının rehabilitasyon psikolojik danışmasının Türkiye’de gelişmesi için yapılacak çalışmalara ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Ele alınan konunun ayrıntılı ve bütüncül bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşım, fark edilen ama derinlemesine bir anlayışın olmadığı durumları ele almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın yapılması Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulları 2 Temmuz 2021 tarihli 28 No’lu Karar ile uygun bulunmuştur.

Katılımcılar

Çalışmada, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Benzeşik örnekleme, araştırma problemiyle ilgili olarak evrende bulunan benzer bir gruptan örneklemin seçilmesidir (Büyüköztürk ve diğ., 2012). Örneklem hacmini belirlemede ise kuramsal örneklemeden faydalanılmıştır. Kuramsal örneklemede verilen cevaplar tekrar etmeye başladığında veri toplama işlemine son verilir. Bu bağlamda katılımcılar, bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 16 PDR lisans öğrencisi ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 16 psikolojik danışmandır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, elektronik ortamda hazırlanan açık uçlu soru formunun bağlantı adresinin katılımcılara e-postayla yoluyla iletilmesiyle toplanmıştır. Veri toplama aracında sekiz görüşme sorusu yer almaktadır: Psikolojik danışmanın hangi alt alanlarından haberdarsınız? Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitim olanakları hakkında mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin hizmetlerin sunulması bağlamında mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce psikolojik danışmanlığın alt alanlarından biri olan rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı nedir? Sizce rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının hedef kitlesi kimlerdir? Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetleri sizce hangi kurumlarda yürütülmelidir? Sizce rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetini sunacak olan psikolojik danışmanların diğer psikolojik danışmanlardan farklı bazı özelliklere sahip olması gerekir mi? Eğer öyleyse ne gibi özellik ve yeterliliklere sahip olmalıdırlar? Sizce rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının gelişimi için Türkiye’de ne tür çalışmalar yapılabilir?

Verileri analiz ederken MAXQDA analiz programından faydalanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu yöntemde elde edilen veriler, araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada temalar araştırma sorularına göre organize edilmiştir. Bireylerin görüşlerini yansıtmak için de doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcıların isimleri harflerle kodlanarak anonimleştirilmiştir. Veri seti araştırmacılar tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve sonrasında yapılan bu kodlamalar karşılaştırılmış, farklılıklar tartışılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Güvenirlik için araştırmacıların aynı veri setini bağımsız olarak inceleyip analiz etmesine ve sonuçları karşılaştırmasına dayanan analistlerin üçgenlenmesi yöntemi (Patton, 2014) kullanılmıştır. Araştırmacılar ve bir uzman psikolojik danışmandan oluşan kodlayıcıların görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları dikkate alınarak Miles ve Huberman’ın (1994) formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{görüş birliği}}{(\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı})} \times 100$) kullanılarak araştırmanın güvenilirliği hesaplanmıştır. Bu formülde, görüş birliğinin %80’in üstünde olması gerekmektedir (Miles & Huberman, 1994; Patton, 2002). Bu çalışmada kodlayıcılar arasında görüş birliği sağlanan kodlama sayısı 319, görüş birliği sağlanmayan kodlama

sayısı 57 olarak belirlenmiştir. Formüle göre hesaplandığında terimler açısından görüş birliği oranı %85 olarak bulunmuştur.

Çalışmada kapsam geçerliği için görüşme sorularının oluşturulmasında düzenlenmesinde uzman görüşü alınmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışan üç doktoralı araştırmacıdan uzman görüşü alınmış ve anlaşılır olmayan ya da amaca hizmet etmeyen sorular değiştirilip düzenlenmiştir. Oluşturulan görüşme formunun anlaşılabilirliğini kontrol etmek için pilot uygulamalar yapılmıştır. Pilot uygulama altı katılımcı ile gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçların aktarılabilirliğini sağlamak için amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın geçerliliğini sağlamak için betimsel geçerlik kullanılmıştır. Betimsel geçerlik katılımcının verdiği cevaptaki anlamı değiştirmeden araştırmacının kendi düşünceleri doğrultusunda yorum yapmadan işlenen konuyu tüm gerçekliği ile ortaya koymayı içerir (Ekiz, 2009). Bu amaçla oluşturulan her bir kod için katılımcı cevaplarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular, araştırma soruları doğrultusunda temalar ve alt temalar şeklinde tablolastırılmış ve yorumlanmıştır. Psikolojik danışmanların (PD) ve psikolojik danışman adaylarının (PDA), PDR'nin alt alanlarına ilişkin bilgileri Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1

Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Psikolojik Danışmanın Alt Alanlarına İlişkin Bilgileri

Tema	PD	PDA
Psikolojik danışmanın alt alanları	7	11
Bilgi eksikliği	9	5

Tablo 1'de görüldüğü üzere alt probleme ilişkin cevaplar iki grupta değerlendirilmiştir. Katılımcıların 18'i PDR'nin alt alanlarını okul, kariyer, aile, ruh sağlığı ve rehabilitasyon psikolojik danışması olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların alt alanlara ilişkin doğru bilgilerinin yanı sıra çocuk ve ergen, bağımlılık psikolojik danışması cevapları da bulunmaktadır. Bazı katılımcıların bilginin yok, eğitsel rehberlik, klinik psikoloji gibi cevaplarından ise bilgi eksikliği teması oluşturulmuştur. Örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır:

(PD2). “Klinik psikoloji, endüstri psikolojisi, adli psikoloji, din psikolojisi, rehberlik”

(PDA2). *"Mesleki rehberlik, eğitsel rehberlik, bireysel danışmanlık, aile danışmanlığı, çift danışmanlığı, çocuk ve ergen danışmanlığı, okul psikolojik danışmanlığı"*

Katılımcılara "Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitim olanaklarını nasıl değerlendirdikleri" sorulmuş ve eğitim olanaklarına ilişkin mevcut durum değerlendirmeleri Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2

Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Psikolojik Danışmanın Alt Alanlarına İlişkin Eğitim Olanaklarına İlişkin Mevcut Durum Değerlendirmeleri

Ana tema	Alt temalar	PD	PDA
Olumlu	Yeterli eğitim	1	1
Olumsuz	Yüzeysel yetersiz eğitim	11	6
	Pahalı eğitim	2	2
	Etik açıdan sorunlu eğitim	1	1
	Belli alanlara yönelme/yığılma	0	5
	Bilgi eksikliği	1	2

Tablo 2’de görüldüğü gibi olumlu ve olumsuz değerlendirmeler olmak üzere iki ana tema oluşturulmuştur. Bu konuda bilgisi olmadığını belirten katılımcıların cevapları doğrultusunda bilgi eksikliği, üçüncü tema olarak eklenmiştir. Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitimi olumlu değerlendiren katılımcıların verilen eğitimler yüksek lisans düzeyinde olduğu için eğitim olanaklarını yeterli gördükleri ve sadece büyükşehirlerde sunulsa bile eğitim olanaklarının iyi olduğunu düşündükleri görülmektedir.

(PD4). *"Sadece master düzeyinde var. Böyle olması da gerekiyor."*

(PDA8). *"Bence oldukça iyi eğitim olanakları mevcut ancak bu eğitimler maalesef ki belli başlı şehirlerde yapılmakta (İstanbul, Ankara, Bursa gibi). Bu durum da başka şehirlerde yaşayan psikolojik danışmanlar açısından zor olmaktadır."*

Olumsuz görüş bildiren katılımcılar, Türkiye’de PDR’nin alt alanlarına ilişkin eğitim olanaklarını, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitimleri yetersiz ve yüzeysel bulduklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise verilen eğitimlerin pahalı olduğuna ve bu sebeple eğitim olanaklarından herkesin faydalanamadığına ilişkin görüş belirtmişlerdir. Örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır:

(PD3). *"Psikolojik danışma kendi bünyesinde her biri farklı bir bölüm sayılacak kadar geniş içeriğe sahip alt alanlar barındırıyor. Bu yüzden ne lisans ne de yüksek lisans düzeyinde bu alt alanlara dair"*

yeterli uzmanlık bilgisine sahip olduğumuzu düşünmüyorum. Öte yandan bu eğitimlerin tamamlayıcısı görevi gören sertifikalı özel eğitimler de ihtiyacı her alanda tam anlamıyla karşılamıyor."

(PDA3). "Üniversitelerimizde verilen derslerin genel anlamda yüzeysel olduğunu ve çoğu öğrencinin dersi geçmek için bu konularda geçici bilgi sahibi olduklarını düşünmekteyim. "

(PD6). "Üniversite dışında para karşılığında ama yine de tatminkâr olmayan eğitimler üzerimizde maddi manevi baskı oluşturmakta bu eğitimleri veren kişilerde de ekonomik kaygı oluşturduğundan bilgiyi layığı ile paylaşmama ve gerekli sertifikasyonun yapılamamasına neden olmakta"

(PDA9). "Daha çok finansal açıdan sıkıntı çekmeyenler adına sistemin çok iyi olduğunu söyleyebilirim ama aynı şeyi sosyo ekonomik düzeyi düşük olanlar için söyleyemem."

Katılımcıların eğitim olanaklarına ilişkin değindikleri diğer bir nokta ise halihazırda verilen eğitimlerin nitelik açısından sorunlu olması ve hemen her meslek grubundan bireyin belirli yeterlilikler aranmadan bu eğitimleri alabilmesidir.

(PD7). "Rezil olduğunu düşünüyorum psikolog psikologdan para kazanıyor verdiği eğitim ile çalışarak para kazanan çok az insan var"

(PDA10). "Türkiye'de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitim olanaklarının doğru bir şekilde kullanılmadığını düşünüyorum. Çünkü isteyen herkes, herhangi bir mesleki yeterlilik şartı aranmaksızın bu alt alanlar ile ilgili 30 günlük kurslara giderek, sertifika alabiliyorlar. Dolayısıyla PDR altyapısı olmayan biri, kolaylıkla bir aile danışmanı veya diğer danışmanlık alt alanlarından birinde çalışabiliyor."

Sadece aday psikolojik danışmanlar tarafından belirtilen bir husus ise fakültelerde verilen eğitimin sadece okul psikolojik danışmanı yetiştirmeye odaklı olmasıdır:

(PDA6). "Açıkçası eğitim olanaklarını yetersiz buluyorum. Lisans programlarında psikolojik danışmanın alt alanlarından okul psikolojik danışmanlığı alanındaki uygulamalara daha çok yer veriliyor. Diğer alanların geçirildiğini düşünüyorum."

Katılımcılar arasında bilgisi olmadığı için görüş belirtmeyenler de bulunmaktadır:

(PDA1). *"Türkiye’de bu alanlara ait eğitim olanakları hakkında maalesef bilgim yok. Bu nedenle mevcut durumun yeterli olmadığını, eğitim olanakları hakkında yeterli bilgilendirme yapılmadığını düşünüyorum."*

(PDA11). *"Çok fazla bilgim yok"*

Katılımcılara “Türkiye’de psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin hizmetlerin sunulması bağlamında mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve mevcut durum değerlendirmelerine Tablo 3’te yer verilmiştir:

Tablo 3

Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Psikolojik Danışmanın Alt Alanlarına Yönelik Hizmetlerin Sunumuna İlişkin Mevcut Durum Değerlendirmeleri

Ana tema	Alt temalar	PD	PDA
Olumlu	Yeterli	0	1
Olumsuz	Yetersiz hizmet	14	10
	Özel merkezlerde ücretli hizmet	1	3
	Personel yetersizliği	1	1
	Hizmetlerin uzman olmayan kişilerce sunulması	2	4
	Kurumların sorunlu işleyişi	1	
	Hizmetlerin tanıtımının yetersizliği	2	
Bilgi eksikliği			1

Tablo 3’te görüldüğü gibi katılımcıların cevaplarından olumlu, olumsuz ve bilgi eksikliği temaları oluşturulmuştur. Psikolojik danışmanlar hizmetleri sunabilecekleri bağımsız kurum açma yetkilerinin olmamasına ve alınan eğitimin yeterli olmaması sebebiyle hizmetlerin de yeterli sunulmadığına değinmişlerdir. Aday psikolojik danışmanlar ise lisans ve lisansüstü eğitimden, alanda çalışanların azlığından ve sertifika eğitimlerinin nitelikli olmamasından dolayı sunulan hizmetlerin kaliteli olmadığını belirtmişlerdir: Belirtilen diğer bir ortak görüş ise hizmetleri sunma noktasında yeterli personelin bulunmaması ve hizmetleri sunan kişilerin alanda uzman olmaması, yeterli eğitim almamaları, yetkinliklerinin kaliteli olmayan eğitimlerle sınırlı olması yönündedir.

(PD3). *"Mevcut durumun tutarlı olmadığını düşünüyorum. Kariyer danışmanlığı ve ruh sağlığı danışmanlığı alanlarında yetkin olsak bile bu hizmetleri insanlara ulaştırabilmemiz için bağımsız bir kurum açma yetkimiz yok. Öte yandan aile danışmanlığı konusunda yetkinliğe bakılmaksızın alanda uzman ya da uzman olmayan pek çok kişi çalışmakta. Her iki durum da ihtiyacı olan bireylere nitelikli hizmet verebilmemiz için önümüzde engel teşkil ediyor. Hem hizmetin sunulması hem de yetkinlik konusunda gereken tutarlılığa erişilmesi gerekiyor."*

(PDA4). *"Bu hizmetlerin sunumu konusunda birtakım eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Bu alanda çalışan psikolojik danışmanların sayısının azlığı, konuyla ilgili lisans ve lisansüstü eğitimde uygulamaların fazla yeterli olmadığı ve kişilerin psikolojik danışmanlık ve alt dallarına ilişkin gerekli bilgiye sahip olmamaları gibi etkenleri örnek verebilirim."*

(PD7). *"Çok gerekli ve yeterli alanlarda yeterli personelin bulunduğunu düşünmüyorum"*

(PD3). *"Aile danışmanlığı konusunda yetkinliğe bakılmaksızın alanda uzman ya da uzman olmayan pek çok kişi çalışmakta. Her iki durum da ihtiyacı olan bireylere nitelikli hizmet verebilmemiz için önümüzde engel teşkil ediyor. Hem hizmetin sunulması hem de yetkinlik konusunda gereken tutarlılığa erişilmesi gerekiyor."*

(PDA5). *"Bu hizmetleri gerçekten iyi veren kişiler olduğu gibi veremeyen de birçok kişi bulunmakta, bu yüzden akreditasyon ve süpervizyon konusunda daha bilinçli bir süreç geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum."*

Hem psikolojik danışmanlar hem de aday psikolojik danışmanlar verilen hizmetlerin özel kurumlarda ve ücretli olarak sunulmasının hizmetleri ulaşılabilir olmaktan uzaklaştırdığından bahsetmiştir.

(PD9). *"Genelde parası olanın ulaşabileceği konumda olduğunu düşünüyorum. Aile danışmanlığı, kariyer danışmanlığı gibi hizmetler daha çok özel merkezlerde hizmet verirken daha kolay ulaşılabilir devlet kurumlarında daha sınırlı verilebilmektedir"*

(PDA3). *"Bu hizmetlerin neredeyse tamamının özel kurum ve kuruluşlarda verilmesi vatandaşların ulaşımını maddi anlamda etkilemekte olduğunu düşünmekteyim. Daha ulaşılabilir ve devlet destekli olması gerekir. (Ör. Ücretsiz rehabilitasyon merkezlerinin artırılması)"*

Psikolojik danışmanlar, özel eğitim alanında çalışan psikolojik danışmanların verdikleri hizmetin amacının dışına çıktığını, kurumlarda işleyişin sorunlu olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca özel eğitim alanında verdikleri hizmetin halk tarafından bilinmediğinden ve bu sebeple hatalı beklentilerin oluştuğunu belirtmişlerdir:

(PD6). "Devlet kurumlarında psikolojik danışmanlık hizmeti kısırlaştırılmış durumda işimizi yetkinliğimiz ölçüsünde gerçekleştirememekteyiz. Rehberlik araştırma merkezlerinde çalışan rehber öğretmenler rehabilitasyon merkezlerine müşteri sağlama amaçlı çalışan personel olarak kullanılmakta"

(PD2). "Öncelikle eğitim aşamasında öğrencilerin bilgilendirilmesi gerekmekte. Bunun dışında alt hizmetlerin hangi alanlarda çalıştıklarına dair halkın bilgilendirilmesi yer alabilir. Çünkü psikoloji denilince insanların aklına direk klinik psikoloji gelmekte, dolayısıyla diğer alanlardan da aynı tedavi yöntemini beklemekteler."

Psikolojik danışman adaylarından bazıları bu konuda bilgisi olmadığını, bazıları da hizmetlerin sunulmasını yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara "Rehabilitasyon psikolojik danışmasının ne olduğu, kimlere sunulması gerektiği ve hangi kurumlarda bulunması gerektiği sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4

Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Rehabilitasyon Psikolojik Danışmasının Tanımına, Hedef Kitlelerine ve Hangi Kurumlarda Bulunmasına Gerekliğine İlişkin Görüşleri

	Tema	PD	PDA
Tanım	Uyum sağlamaya yönelik destek	4	5
	Özel gereksinimli bireylere yönelik psikolojik danışma hizmeti	11	9
	Özel gereksinimli bireylerin ailelerine/velilerine de yönelik hizmet	4	3
Hedef kitle	Özel gereksinimli bireyler	9	15
	Özel gereksinimli bireylerin aileleri	5	4
	Öğretmenler ve diğer personel	3	1
Kurumlar	Ram	4	8
	Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri	12	10
	Okullar	4	5
	Sağlık kurumları	4	3
	Özel psikolojik danışmanlık merkezlerinde		2
	Her kurumda	1	

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların rehabilitasyon psikolojik danışmasını, bireylerin uyum sağlamasına yönelik bir destek hizmeti, özel gereksinimli bireylere ve özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik bir hizmet olarak tanımladıkları görülmektedir.

(PD2). "Kişilerin hayata uyum sağlamalarına destek olmak ve onları cesaretlendirmek olarak tanımlanabilir."

(PDA3). *"Yetersizliği ve engeli olan bireylerin yaşama ve çevreye uyumunun sağlanması için psikolojik yardımdır."*

(PD9). *"Engeli olan bireylerin durumu anlama kabullenme uyum sağlama topluma ve sosyal hayata kazandırılma süreçlerinde psikolojik ve sosyal destek sağlayan psikolojik danışmanlık dalıdır"*

(PDA4). *"Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı özel gereksinimli bireylerin kişilik gelişimi, günlük yaşama, işe, çevreye uyumları ve meslek seçmeleri gibi sorunlarına yardımcı olmak üzere gelişen psikolojik danışma alanıdır."*

(PD10). *"Bireysel farklılıklara ve dezavantajlara sahip bireylerin ve ailelerinin topluma ve standart düzene uyumu ve mental olarak desteklenmesi"*

(PDA7). *"Özel gereksinimli bireylere ve bu bireylerin ailelerine verilebilecek bir hizmet alanıdır."*

Katılımcıların tanımları ile tutarlı bir biçimde rehabilitasyon psikolojik danışma hizmetinin hedef kitlesinin özel gereksinimli bireyler ve aileleri olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bazı katılımcılar ise özel gereksinimli bireylerin öğretmenleri ve öğrenim gördükleri kurumun diğer personellerini de hedef kitle olarak kabul etmektedirler:

(PD8). *"Rehabilitasyon merkezinin hedef kitlesinde bulunan bireylerdir. Ülkemiz için bu bireyler özel eğitim gereksinimi duyan kimselerdir diyebiliriz."*

(PDA4). *"Doğuştan veya sonradan olan çeşitli sebeplerden dolayı beden, zihin, duygu ve sosyal özelliklerinde belirli oranda ya da sürekli olarak görev kaybına uğrayarak yetersiz kalan bireylerdir."*

(PD9). *"Engelli bireyler ve onların anne baba eş çocuk gibi birinci dereceden yakınları"*

(PDA8). *"Özel gereksinimli bireyler ve aileleri."*

(PD3). *"İhtiyaç duyulması halinde de müşavirlik hizmeti kapsamında hedef kitle öğretmenler, idari kadro ve kurumda çalışan diğer personellerdir."*

(PDA6). *"Özel gereksinimli bireyler, aileleri ve öğretmenler"*

Katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışma hizmetlerinin okullar, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, RAM, sağlık kurumları, psikolojik danışma merkezleri ve her kurumda temaları oluşturulmuştur. Katılımcı cevaplarından örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

(PD4). *"Okullar, Ram'lar, rehabilitasyon merkezleri, sağlık kuruluşları, belediyeler, üniversiteler, insanın, çocukların-engeli olan çocuğun-yetişkinin bulunduğu her yer olabilir."*

(PDA5). *"Rehberlik araştırma merkezleri bunun için uygun gözükebilir."*

(PD14). *"Özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde"*

(PDA6). *"Rehabilitasyon merkezlerinde ve özel gereksinimli bireylerin eğitim gördükleri kurumlarda yürütülmelidir."*

(PDA11). *"Ayrıca en çok hizmet alınan okullarda da yürütülebilir."*

(PD3). *"Hastane ve aile sağlığı merkezlerinde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetleri yürütülmelidir."*

(PDA5). *"Hastanelerde veya özel danışmanlık merkezlerinde de bu hizmetin verilebileceğini düşünüyorum."*

(PD19). *"Özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç olan her kurumda"*

Katılımcılara "Rehabilitasyon psikolojik danışmanın diğer psikolojik danışmanlardan farklı özelliklere sahip olması gerekip gerekmediği, gerekiyorsa ne gibi özellik ve yeterliliklere sahip olmaları gerektiği?" sorulmuştur. Katılımcılardan bazıları rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının farklı özelliklere sahip olmalarının gerekli olmadığını, genel olarak bir psikolojik danışmanda bulunması gereken özelliklerin yeterli olacağını ifade etmiştir:

(PD7). *"Gerekmez yeterli eğitimleri lisansta almışlardır"*

(PD2). *"Farklı özelliklere ihtiyaç olduğunu düşünmüyorum. Her danışmanın sahip olması gereken özelliklere sahip olmak yeterli olacaktır."*

Kimi katılımcılar ise kişilik özellikleri, alan bilgisi bağlamında farklı özelliklere sahip olmaları gerektiğini ve özel eğitim ve rehabilitasyon alanında bilgili olmaları gerektiğine değinmiştir. Bulgular Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5

Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Rehabilitasyon Psikolojik Danışmanın Sahip Olması Gereken Özelliklere İlişkin Görüşleri

Tema	Alt temalar	PD	PDA
Yeterli	Standart özellikler	3	1
Kişilik özellikleri	Sabırlı	2	3
	Psikolojik açıdan sağlam	1	3
	Duygusal açıdan kontrollü	1	
	Merhametli	1	
	Adanmış	1	
Alan bilgi ve becerisi	Travmaya ilişkin bilgi ve beceriler	3	
	Kayıp ve yas danışmanlığına ilişkin bilgi ve beceriler	2	
	Gelişim özelliklerini bilme	1	
	Psikolojik danışman becerilerini kullanma		1
Özel eğitim ve rehabilitasyon alanına ilişkin bilgi ve beceri	Rehabilitasyon alanına ilişkin bilgi ve beceriler	11	9
	Özel eğitim alanına ilişkin bilgi ve beceriler	6	4

Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının daha sabırlı, psikolojik açıdan sağlam, duygusal açıdan kontrollü, merhametli ve adanmış olmaları gerektiğini düşünmektedirler:

(PD15). *"Daha sabırlı ve yetkin olmalılar"*

(PDA12). *"Daha fazla sabırlı, empati becerisi yüksek, soğuk kanlı"*

(PD13). *"Tabi. Psikolojik sağlamlık düzeyi daha yüksek empati becerisi daha gelişmiş gibi özellikleri olmalı."*

(PDA5). *"Bence bu kişilerle çalışabilecek psikolojik sağlamlılıklarının olması gerekmekte. Çünkü süreç daha yoğun olabilir ve herkes bunu kaldıramayabilir. Ben mezun olmadan önce her psikolojik danışmanın önce kendi ruh sağlığı analizinden geçmelerinin daha sağlıklı olacağını düşünüyorum. Keşke böyle bir sistemden geçtikten sonra mezun olabilesek."*

(PD3). *"Bunların yanında duygularını kontrol etmeyi çok iyi öğrenmiş olmaları gerekmektedir."*

(PD12). *"O alanda yeterliliği bulunan ve de merhamet düzeyi yüksek kişiler"*

(PD4). *"Akıl ile değil kalp ile çalışabilmek."*

Katılımcılar tarafından değinilen diğer bir husus ise rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma alan bilgisi ve becerisine sahip olmaları gerekliliğidir. Katılımcılar tarafından gelişim özelliklerini bilme, psikolojik danışman becerilerini kullanma, travma, kayıp ve yas konusunda bilgili olma gibi özellikler belirtilmiştir:

(PD14). *"Bireylerin gelişim özelliklerini bilmeli"*

(PDA6). *"Aslında her psikolojik danışmanın bulundurması gereken bazı özellikler vardır. Fakat rehabilitasyon psikolojik danışmanlığında bu özelliklerin çok daha önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle ailelerle yapılan görüşmelerde empati becerisine çok daha fazla yer verilmelidir. Aynı zamanda koşulsuz kabul ve saygı önemlidir. Gerekğinde süpervizyon desteğine başvurulmalıdır."*

(PD4). *"Özel eğitim, engelli bireylerin gereksinimleri ve travma psikolojisi alanında bilgi sahibi olması gerekir. Sadece özel gereksinimli çocukla çalışmak yetmiyor. Ailesi ile de çalışmak gerekiyor."*

(PD1). *"Özel eğitim ve rehabilitasyon bambaşka bir alan özellikle yas kayıp danışmanlığı alanlarında uzmanlaşmalı. Yetersizlik psikolojisini anlayabilmeli."*

Katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının özellikle rehabilitasyon ve özel eğitim konusunda bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir:

(PD9). *"Her psikolojik danışmanın sahip olması gereken bilgi ve yeterlilik dışında özel durumlu bireylerin kariyer imkanları ve rehabilitasyon hizmetleri gibi özel konulara da hâkim olmaları gerekir."*

(PDA4). *"Evet birtakım farklı özelliklere sahip olması gerektiğini düşünüyorum. Rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının genel olarak zihin sağlığı ve psikolojik danışmanlığın yanında rehabilitasyon konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Örneğin rehabilitasyon hizmetleri ve kaynakları, sağlık hizmetleri ve özel gereksinimlilerle ilgili sistemler ve bunun gibi konularla ilgili bilgi birikimlerine ve uygulamalar gibi yeterliliklere sahip olması gerekmektedir."*

(PD8). *"Özel eğitim alanına yönelik olarak ekstra bir ilgi ve bilgileri olmaları gerekmektedir. Özel öğrenme güçlüğü, yaygın gelişimsel bozukluk, down sendrom ve zihinsel yetersizlik tanısı almış bireyleri tanımaya ve bu bireylerle çalışmaya yönelik ek okuma ve eğitimleri alması gerekmektedir."*

(PDA8). *"Kesinlikle özel eğitim alanında bazı yeterliliklere sahip olunmalı ve bununla ilgili eğitim alınmalı. Çünkü lisans eğitiminde bu alana ilişkin çok az bir bilgi verilmektedir. Bu yüzden bu alanı seçmeyi düşünen psikolojik danışmanların özel eğitim ile ilgili eğitim almaları şart. Özellik olarak değerlendirildiğinde ise genel psikolojik danışmanlık özelliklerine sahip olması ayrıyeten eğitim alması gerektiğini düşünüyorum."*

Katılımcıların "Türkiye’de rehabilitasyon psikolojik danışma alanının gelişimi için yapılabilecek çalışmalara ilişkin” görüşleri Tablo 6’da yer almaktadır:

Tablo 6

Psikolojik Danışman ve Psikolojik Danışman Adaylarının Rehabilitasyon Psikolojik Danışma Alanının Gelişimi İçin Yapılabilecek Çalışmalara İlişkin Görüşleri

Tema	Alt temalar	PD	PDA
Eğitim	Lisans programındaki dersler	2	8
	Lisansüstü düzeyde eğitim	3	3
	Sertifika eğitimleri ve kurslar	6	
	Hizmet içi eğitim		1
	Uygulamalı eğitim	2	3
Seminerler			1
İş birliği		1	1
İstihdam sağlanması			2
Alan dışı personel çalıştırmama		2	

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların rehabilitasyon psikolojik danışma alanının gelişimi için bu alanda eğitimler, seminerler verilmesinin, rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerle iş birliği yapılmasının ve bu alanda eğitim almış kişilerin istihdam edilmesinin etkili olabileceğine ilişkin görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılar eğitimlerin lisans düzeyinde derslerle ve lisansüstü programlarla, kurslar, hizmet içi eğitimler ve özel eğitim merkezleri ile iş birliği yapılarak düzenlenecek uygulamalı eğitimler yoluyla verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir:

(PD3). *"Lisans eğitiminden başlanmak üzere, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerle öğrencilerin bire bir iletişime geçebileceği fırsatlar oluşturulabilir (özellikle uygulama dersleriyle). Staj dersleri için seçilen okullara rehabilitasyon merkezleri dahil edilebilir."*

(PDA3). *"Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığının arttırılması isteniyorsa bu alt dalda seçmeli ders koyulabilir ve ilgisi olan öğrencilerin bu dersi seçerek detaylı bilgi kazanmaları sağlanabilir."*

(PD8). *"Yüksek lisans seviyesinde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı açılabilir. "*

(PD4). *"Aile danışmanlığında olduğu gibi yüksek lisans programları açılabilir."*

(PDA8). *"Lisansüstü programı uygulanabilir. Çünkü bu konuya ciddi bir bilgi gerilimi gerekir."*

(PD8). *"Bunun yanında üniversiteler sürekli eğitim merkezleri ile bu alana yönelik olarak bireylere sertifika eğitimleri sunabilir."*

(PDA11). *"RAM'larda hizmet içi eğitim şeklinde verilmesi faydalı olabilir."*

(PDA2). *"Bu alanın gelişmesi için lisans eğitiminde öğrencilere daha çok bilgi verilebilir. Okullarda olduğu gibi rehabilitasyon merkezlerinde dönemlik staj yaptırılabilir. Böylece öğrencilere o ortamı gözleme imkânı verilmiş olur."*

Eğitimlerin yanı sıra katılımcılar seminerler, özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerle iş birliği ve bu alanın mezunları için uygun istihdam koşulları sağlanmasının da etkili olabileceğini belirtmişlerdir:

(PDA12). *“Üniversite ve ilgili diğer kurumlarda rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hakkında seminer verilebilir.”*

(PD13). *"Rehabilitasyon merkezinde çalışan psikolojik danışmanlarla iş birliği içinde çalışılabilir."*

(PDA12). *“Kız meslek liselerindeki çocuk gelişimi/özel eğitim bölümü öğrenci ve öğretmenlerle iş birliği yapılabilir.”*

(PDA3). *“Ayrıca devletin el atması ve artan rehabilitasyon kurumlarıyla da iş imkânı sağlanarak bu hizmete ihtiyacı olan daha çok bireye ulaşılabilir.”*

(PDA11). *“Lisans ve lisansüstü programlarda uygulamaya ilişkin faaliyetler yapılabilir. Ücretsiz herkese açık şekilde psikolojik danışma hizmetinden faydalanan Belediye gibi kurumlarda istihdam sağlanabilir.”*

Psikolojik danışmanlar tarafından ifade edilen ve dikkat çekici bir unsur ise rehabilitasyon psikolojik danışmasının gelişimi için alan dışı personelin çalıştırılmamasıdır.

(PD7). *"Devlet kişinin haklarını korumalı ve alan dışına izin vermemelidir."*

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın bulgularından biri rehabilitasyon psikolojik danışmasının PDR'nin alt alanlardan biri olarak ifade edildiği ve çalışılan örnekleme bilindiğidir. Bu bulgu Camadan, Şanlı ve Şenocak'ın (2020) PDR'nin alt alanlarına ilişkin görüş belirleme çalışmasının bulgusuyla tutarlıdır. PDR'nin alt alanları olarak mesleki rehberlik, eğitsel rehberlik, klinik psikoloji gibi cevaplar veren bazı katılımcıların psikoloji, PDR ve bunların alt alanlarının neler olduğu konusunda yanlış bilgiye sahip oldukları görülmektedir. PDR mezunu olan ve aktif olarak bu alanda çalışan psikolojik danışmanların da alt alanlara ilişkin hatalı bilgilere sahip olmaları düşündürücüdür. Buradan hareketle bazı katılımcıların mesleki sınırlarına ilişkin konulara hâkim olmadıkları ifade edilebilir.

Bu araştırmanın diğer bir bulgusu ise psikolojik danışmanın alt alanlarına ilişkin eğitim olanaklarının genellikle yetersiz, pahalı, etik açıdan sorunlu, belli alanlara yönelik algılandığıdır. Türkiye’de “aile danışmanlığı (Bursa Teknik Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi), bağımlılık

danışmanlığı (Biruni Üniversitesi), kariyer danışmanlığı (Yeditepe Üniversitesi, Kapadokya Üniversitesi)” adıyla üniversitelerde veya özel kurumlarda MEB sertifikalı çevrim içi/yüz yüze çok sayıda eğitim bulunmaktadır. Sertifika eğitimleri ise ücretli olarak Ankara, İstanbul, Bursa gibi büyükşehirlerde sunulmaktadır. Türkiye’de PDR’nin tüm alt alanlarında lisansüstü eğitim yoktur. Bazı üniversitelerde “kariyer danışmanlığı (İstanbul Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi), aile danışmanlığı (Bahçeşehir Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Ankara Üniversitesi), bağımlılık danışmanlığı (Üsküdar Üniversitesi)” alanlarında yüksek lisans programları bulunmaktadır. Bu programlara sınırlı sayıda kişi alınmaktadır ve özel üniversitelerde olanlar ücretlidir. Buradan hareketle bazı alt alanlarda lisansüstü eğitimin yetersiz olduğu söylenebilir ve katılımcılar bu sebeple eğitim olanaklarının geliştirilmesi gerektiğine yönelik cevaplar vermiş olabilir. Katılımcıların bazıları eğitim olanaklarının yeterli olduğunu ancak ulaşılabilir olma noktasında sorun yaşandığını belirtmektedirler. Eğitimlerin sadece büyükşehirlerde olmasını, ücretli oluşunu ve sadece lisansüstü düzeyde verilmesini sorun olarak belirtmişlerdir. Eğitimler incelendiğinde genelde özel kurumlar tarafından ücretli olarak sunulduğu görülmektedir.

Katılımcılardan bazılarının yetersiz gördüğü diğer bir unsur ise belli alanlara yönelme ve yığılmanın olmasıdır. Bu katılımcılar psikolojik danışma ile ilgili verilen eğitimlerin bireyle psikolojik danışma ağırlıklı olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında kimi katılımcılar ise klinik psikoloji alanına ağırlık verildiğini diğer alanların önemsenmediğini belirtmiştir. Burada katılımcıların yine PDR’nin alt alanlarına ilişkin yeterli bilgi sahibi olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Alt alanlardaki eğitim olanaklarının yetersizliğine ilişkin katılımcılardan bazıları uygulamaya yönelik çalışmaların yetersiz olduğunu ifade etmiştir. PDR’nin lisans düzeyinde bile var olan uygulama eksikliğinin alt alanlarda da eksik olduğunun düşünülmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim Boyacı (2018), Duru ve Gültekin (2019) yaptıkları çalışmada alanda uygulama eksikliğinin olduğu ve öğrencilerin psikolojik danışma boyutunda yeterli olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Türkiye’deki rehberlik ve psikolojik danışma programlarının öğrenci sayıları, lisans ve lisansüstü programları incelendiğinde uygulama derslerinin niteliğiyle ilgili sorunların olması beklenen bir durumdur.

Eğitim olanaklarının yetersizliğine ilişkin cevaplardan bir kısmı ise alınan eğitimlerin etik açıdan sorunlu olmasına ilişkindir. Lisans üstü eğitimlerde ya da sertifika programlarında çoğunlukla katılımcılar için özel şartlar aranmaması ve neredeyse her lisans mezununun bu eğitimlere kabul edilmesi ya da kariyer danışması lisans üstü eğitimlerinin PDR dışından çok farklı alandan kişiler tarafından

verilmesi, eğitimlerin etik açıdan tartışmalı olmasını gündeme getirmektedir. Örneğin bazı kariyer danışması tezsiz yüksek lisans programlarında programa kabul edilme şartının “herhangi bir yükseköğretim kurumunun lisans programından mezun olmak” olması gibi durumların psikolojik danışmanların bu algılarının oluşmasına neden olduğu düşünülebilir. Alanda özel ya da resmî kurumlar ya da kişiler tarafından verilen sertifika ve kurs programlarının da bir kısmının eğitim verme yetkisi olmayan kişi ya da kuruluşlar tarafından verilebildiği bilinmektedir. Katılımcıların eğitimleri alandaki bu karmaşa bağlamında etik açıdan sorunlu buldukları söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına göre Türkiye’de PDR’nin alt alanlarına ilişkin hizmetlerini yetersiz bulan katılımcılar bu durumu özel merkezlerde ücretli olmasına, personelin yetersiz olmasına, uzman olmayan kişiler tarafından sunuluyor olmasına, kurumlardaki işleyiş sorunlarına ve yeterli tanıtımın olmayışına bağlamışlardır. Hizmetlerin devlet kurumları dışında özel merkezlerce ücretli olarak sunulması ulaşılabilirliği zorlaştırabilmektedir. Devlet kurumları bağlamında durumu somutlaştırabilmek için bazı üniversitelerdeki “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırma ve Uygulama Merkezi (PDRM)” örnek gösterilebilir. Sarı, Kaya ve Arslan (2019) Türkiye’deki üniversitelerde toplamda 23 PDRM olduğunu belirlemiştir. Psikolojik danışma hizmetlerinin yoğun ve etkili bir şekilde sunulması gereken üniversitelerde dahi bu eksikliğin olması diğer devlet kurumlarındaki durumun anlaşılması için bir örnek teşkil edebilir. Şensoy ve diğerleri (2018) eğitim fakültesi öğrencileri ve akademisyenlerinin üniversitedeki psikolojik danışma biriminden haberdar olmadıklarını belirlemiştir. Araştırmacılar bu sonucun psikolojik danışma biriminin hizmetlerinin ve tanıtımının yetersizliğinden kaynaklanabileceğini ifade etmişlerdir. Ulu Ercan (2019) da PDRM’lerde sunulan hizmetlerin merkezde çalışan personellere göre değiştiğini; psikologların ve psikolojik danışmanların daha çok bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmeti sunduğunu ifade etmiştir. Özetle üniversitelerde bile mevcut birimlerde uygulama standardının olmayışı, işleyişteki aksaklıklar ve hedef kitleye ulaşamama durumu göz önünde bulundurulduğunda toplumun diğer kesimlerinde de benzer sorunların olabileceği düşünülmektedir. Verilen hizmetler hususunda ele alınması gereken diğer bir unsur ise psikolojik danışman eğitimi konusundaki yetersizliklerdir. Bengisoy ve Özdemir (2019) psikolojik danışmanların kendilerini en çok psikolojik danışma ile özel eğitim ve kaynaştırma konularında yetersiz algıladıklarını ve lisans eğitimlerini yetersiz bulduklarını belirlemişlerdir. Literatürdeki çalışmalar araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Gerek verilen psikolojik danışma hizmetleri gerek hizmetlerin tanıtımı gerek devlet kurumlarında hizmetlerin yetersizliği gerekse de psikolojik danışman eğitimi konusundaki yetersizlikler bu algının oluşmasına neden olmuş olabilir. Kimi katılımcılar ise mevcut durumu yeterli

bulmaktadırlar. Bireyle psikolojik danışma ve aile psikolojik danışması hizmetlerinin bazı kurum ve kuruluşlarda profesyonellerce sunulması katılımcıların verilen hizmetleri yeterli bulmalarına sebebiyet vermiş olabilir.

Katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışma hizmetlerini özel gereksinimli bireylere ya da ailelerine yönelik bir destek hizmeti olarak tanımlamaktadırlar. Psikolojik danışmanın amaçlarından biri de bireylerin uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Özel gereksinimli bireylerin yetersizlikleri nedeniyle günlük yaşamda daha fazla problem yaşamaları, onlara uygun tasarlanmamış bir dünyada daha fazla uyum sağlamaya ihtiyaç duymalarına sebep olmaktadır. Özgüven (2007) ve Kuzgun (2016) özel gereksinimli bireylere hizmet sunulurken aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin ailelerine de bilgi verme, psikolojik danışma hizmeti sunma, anne baba eğitim programlarını uygulama gibi hizmetler de sunulması gerektiğini ifade etmektedirler. Anlaşılabacağı üzere bu bireylerle çalışılırken, ailelere yönelik de hizmetlere yer verilmekte ve süreç iş birliği içinde yürütülmektedir. Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak Bengisoy ve Yılmaz (2019) özel gereksinimli bireylerin aileleri ile yaptıkları çalışmada katılımcı cevaplarının psikolojik destek, sosyal destek ve aile eğitimi ile ilgili beklentiler başlığı altında toplandığı sonucuna ulaşmıştır. Katılımcı aileler kaygı, stres, motivasyon vb. konularda psikolojik desteğin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Arıcıoğlu ve Gültekin'in (2017) zihinsel yetersizliği olan çocukların anneleriyle yaptıkları çalışmada da annelerin tanılama aşamasından itibaren, çocuklarının engel durumu, maddi, psikolojik ve eğitim desteğine ulaşma konularında bilgiye ve yönlendirmeye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Karadağ (2009) yetersizliği olan bireylerin ailelerinin ruh sağlıklarının takip edilmesi, ailelerin olumsuz duyguları ve sorunlarıyla baş edebilmeleri için PDR hizmetleri ve destek hizmetlerinin sunulmasının gerektiğini, rehabilitasyon merkezlerinde oluşturulacak aile destek gruplarının işlevsel olabileceğini ifade etmiştir. Bunun yanında PDR hizmetlerinin daha çok okullarda sunulması psikolojik danışmanların öğrenciler konusunda öğretmenler ve diğer personelle iş birliği yapmasını gerekli kılmaktadır. Kaynaştırma öğrencisi olarak öğrenimlerine devam eden yetersizliği olan bireyler için öğretmenler ve psikolojik danışmanların sürekli iletişim içinde olmalarını gerektirmektedir. Azimli ve Akacan (2017) okullarda sunulan PDR hizmetlerinin etkili olabilmesi için okul idarecileri, öğretmenler ve velilerin iş birliği içerisinde çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Yazıcıoğlu (2019) yaptığı çalışmada okul psikolojik danışmanlarının bireyselleştirilmiş eğitim programlarının işleyişinde kurumdaki yöneticiler ve öğretmenler arasında iş birliği olmamasını önemli sorunlardan biri olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak bu alanda iş birliğinin gerekli oluşu katılımcıların öğretmen

ve diğer personeli de rehabilitasyon psikolojik danışmasının hedef kitlesi olarak görmelerine neden olmaktadır.

Katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışma hizmetlerinin okullarda, RAM'larda, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, psikolojik danışma merkezlerinde, sağlık kurumlarında ve özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç duyulan her kurumda sunulması gerektiğini düşünmektedirler. Yetersizliği olan bireyler yetersizlikleri doğrultusunda okullarda ya da özel eğitim kurumlarında eğitimlerini sürdürmekte; iş yaşamında ise yetersizliği olan birey kategorisinde kadrolara yerleşebilmektedirler. Nitekim Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB, 2019) örgün eğitime ilişkin en son istatistiklerine bakıldığında ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde toplamda 425.774 öğrencinin kaynaştırma eğitimi aldığı görülmektedir. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (2020) 2020 yılı mart ayına ait Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni'ne göre yetersizliği olan nüfusun %22'si işgücüne katılmıştır. Bu sebeple başta okullar, özel eğitim kurumları ve iş yerleri olmak üzere çok sayıda kurumda rehabilitasyon psikolojik danışmasına ihtiyaç duyulabileceğinden bahsetmek mümkündür.

Katılımcılar, rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının herhangi bir alanda uzmanlaşmamış olan psikolojik danışmanlarla benzer özelliklere sahip olmalarının yeterli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Kimi katılımcılara göre ise kişilik özellikleri açısından farklı özelliklere sahip olmak, alan bilgi ve becerisinin yanı sıra özel eğitim ve rehabilitasyon konusunda da yeterli düzeyde bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Çalışma sonucuna benzer şekilde McCarthy ve Leierer (2001) yaptıkları çalışmada danışanların ideal ve temel rehabilitasyon psikolojik danışmanı özelliklerini; danışman danışan ilişkisini geliştirecek özellikler, yetersizlik ve rehabilitasyon konusunda bilgi sahibi olma, etkili vaka yönetimi, mesleki deneyim, anlayışlı, dürüst, sabırlı, dakik vb. kişilik özelliklerine sahip olma şeklinde sıralamışlardır. Chan (2015) rehabilitasyon psikolojik danışmanlarının bilişsel davranışçı terapi, davranışçı terapi gibi terapiler yanında özür/engel kabul konsepti, özerk benlik yönetimi, planlanmış davranış teorisi gibi yöntemleri de kullandıklarını ifade etmektedir. Rehabilitasyon psikolojik danışmanları; kariyer psikolojik danışması ve rehberliği, bireyle ve grupla psikolojik danışma, yetersizliğin psikolojik ve fiziksel boyutları, vaka yönetimi vb. alanlarda yeterliliğe sahip olmalıdır (Leahy, Chan & Saunders, 2003). Özetle rehabilitasyon psikolojik danışmanının bir psikolojik danışmanın sahip olması gereken tüm özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca yetersizliği olan bireylerin kişisel, eğitsel ve mesleki alanlarda sorunları danışmaya getirebileceği düşünüldüğünde psikolojik danışmanların alan yeterliliklerinin yanı sıra yetersizliği olan bireylere daha etkili bir şekilde

hizmet sunabilmeleri ve danışanların ihtiyaçlarını anlayabilmek için özel eğitim ve rehabilitasyon konusunda bilgili olmaları gerekmektedir.

Katılımcılar rehabilitasyon psikolojik danışmasının Türkiye’de gelişimi için lisans ve lisansüstü seviyede eğitimin iyileştirilmesi, hizmet içi eğitimlerin artırılması, sertifika eğitimlerinin yaygınlaştırılması, tanıtımların yapılması, seminerlerin düzenlenmesi, alan dışı atamaların engellenmesi, istihdam sağlanması ve iş birliği yapılması önerilerini sunmuşlardır. Alan yazın incelendiğinde sadece rehabilitasyon psikolojik danışması bağlamında değil, PDR alanı genelinde de eğitim ve uygulama açısından yetersizlikler olduğuna yönelik bulgulara rastlanmaktadır. Duru ve Gültekin’in (2019) çalışmasında akademisyen, psikolojik danışman ve psikolojik danışman adayları, PDR alanında uzmanlaşmanın olabilmesi için lisansüstü programlara ağırlık verilmesi, kişi ve kurumlarla iş birliği yapılması, staj uygulamalarının zorunlu hale getirilmesi, alan dışı atamaların yapılmaması, istihdam sorunlarının çözülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Boyacı (2018) psikolojik danışman eğitiminde karşılaşılan sorunları incelediği araştırmasında; “psikolojik danışma uygulamalarının az olması, süpervizyon yetersizliği, lisans eğitiminin teorik ağırlıklı olması, staj süresinin yeterli olmaması, alan dışı atama olması” vb. sorunların olduğunu ve alanda çalışan psikolojik danışmanların diğer öğretmenler ve velilerle iş birliği yapma konusunda zorlandıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Tuzgöl-Dost ve Keklik’in (2012) araştırmasında katılımcılar; yönetici ve öğretmenlerin PDR hizmetlerine ilişkin önyargılı tutumu, bilgi eksikliği ve iş birliği yapmamalarını bir sorun olarak ifade etmişlerdir. Bunun yanında katılımcılar, farklı problem alanlarında yetersiz olduklarını, özel eğitim ve kaynaştırma konusunda bilgi eksikliği yaşadıklarını, staj, süpervizyon ve uygulama anlamında lisans eğitimlerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Rehabilitasyon psikolojik danışmasının Türkiye’de yeterince gelişmemiş olması, psikolojik danışmanların özel eğitim ve kaynaştırma konusundaki yetersizlikleri, uzmanlaşma için lisansüstü seviyede bir eğitim olanağının olmaması, yeterli sertifika ve eğitim olanaklarının bulunmaması bahsedilen bu konularda çalışmalar yapılması gerektiği fikrini oluşturmaktadır.

Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında katılımcıların psikolojik danışma ve rehberliğin alt alanlarına ilişkin belirttikleri görüşlerde bilgi eksikliği olduğu görülmüştür. Bu bağlamda mesleki dernekler, üniversiteler vb. tarafından psikolojik danışmanların ve psikolojik danışman adaylarının konum, koşul, ücret gibi durumlar açısından ulaşabilecekleri, alt alanlara yönelik temel düzeyde eğitimler

verilebilir. Bu durum hem PDR'ye ilişkin bilgilerini artırma hem de mesleğin sınırlarını oluşturma konusunda yardımcı olabilir.

Alandaki uygulamaların yetersizliği ve staj uygulamalarının yüzeysel olması da var olan lisans programlarının içeriğinin güncellenmesi ve özel eğitim kurumlarıyla iş birliği içerisinde uygulamaların gerçekleştirilmesi fikrini tekrar gündeme getirmektedir. Öğrencilerin staj uygulamalarının okullarda olmasının yanı sıra farklı iş yeri ve rehabilitasyon kurumlarında yürütülmesi diğer bir öneri olarak sunulabilir.

Araştırma bulgularından hareketle öncelikle rehabilitasyon psikolojik danışmasının Türkiye'de bir uzmanlık alanı olarak gelişmesi için lisansüstü seviyede programların açılması gerektiği söylenebilir. Bunun yanında PDR lisans programlarının ders içeriklerine bakıldığında özel eğitim ve kaynaştırmaya yönelik ders sayısının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Buradan hareketle lisans mezunu psikolojik danışmanların yeterliliklerini artırabilmeleri için rehabilitasyon psikolojik danışması ve özel eğitime ilişkin ders sayısının artırılması ve içeriğinin geliştirilmesi bir öneri olarak getirilebilir.

Kaynakça

- Akalın, S. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan rehber öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 6(1), 115 – 142.
- Akinola, O. A. (2019). *Employment and education outcomes of transition-age youth with depressive mood disorders: Insights from the Federal-State vocational rehabilitation program* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Texas, Austin.
- Aksoy, V., Yüksel, K., Diken, İ. H. & Karaaslan, Ö. (2012). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz-yeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (31), 137-148 .
- Alver, B., Bozgeyikli, H., ve Işıklar, A. (2011). Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencilerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 155-168.
- Arıcıoğlu, A. ve Gültekin, F. (2017). Zihinsel engelli çocuk annelerinin sosyal destek ve gelecek algıları: Psikolojik danışmanların rolleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 1-26.
- Azimli, Ö. ve Akacan, B. (2017). Ortaöğretim kademesinde görevli okul yöneticilerinin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine ilişkin algı ve görüşleri. *Turkish Studies*, 12(29), 129-150.

- Ballou, M., Balogun, O., Gittens, G., Matsumoto, A., & Sanchez, W. (2015). Trauma and returning to work: women's lived experiences and its implications for vocational rehabilitation counseling. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 46(1), 25-33.
- Bengisoy, A. ve Özdemir, M. H. (2019). Psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin bakış açısıyla psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3), 189-93.
- Bengisoy, A. ve Yılmaz, İ. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin okul rehberlik servisinden beklentileri ile ilgili görüşleri. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 1-23.
- Boyacı, M. (2018, 28 Haziran-1 Temmuz). *Türkiye'de psikolojik danışman eğitimi ve karşılaşılan sorunlar: Güncel bir durum değerlendirmesi*. International Congresses on Education'da Sunulan bildiri. İstanbul
- Brickham, D., Kim, J. H., Gonzalez, R., & Rosenthal, D. (2016). Vocational outcomes of people with alcohol abuse/dependence who received state vocational rehabilitation services. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 45(3), 267-279.
- Buys, N., Matthews, L. R. & Randall, C. (2015). Contemporary vocational rehabilitation in Australia. *Disability and Rehabilitation*, 37(9), 820-824.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Pegem Akademi: Ankara.
- Camadan, F., Şanlı, E., Şenocak, R. (2020). Subspecialty areas in psychological counseling and guidance: opinions of psychological counselors. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 10 (57), 159-200.
- Chan, F., Chronister, J., Allen, C. A., Catalano, D. E., & Lee, E. J. (2004). Foundations of rehabilitation counseling. *Directions of Rehabilitation Counseling*, 15, 1-11.
- Chou, C.C., Chan, F., Chan, J.Y.C., Phillips, B., Ditchman, N., & Kaseroff, A. (2013). Positive psychology theory, research, and practice: A primer for rehabilitation counseling professionals. *Rehabilitation Research, Policy, And Education*. 27 (3), 131-153. DOI: <http://dx.doi.org/10.1891/2168-6653.27.3.131>
- Chan, F. (2015). *Counseling theories and techniques for rehabilitation and mental health professionals*. Springer Publishing Company.
- Çimşir, E. (2019). Türkiye' de mesleki rehabilitasyon hizmetleri ve ihmal edilmiş bir alan olarak rehabilitasyon danışmanlığı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 114-124.
- Duru, H., ve Gültekin, F. (2019). Psikolojik danışma ve rehberlik lisans öğrencilerinin, lisansüstü öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin PDR alanına ilişkin değerlendirmeleri. *21th International Congress on Psychological Counseling and Guidance*, Antalya.

- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım, yöntem ve teknikler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>
- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4):315-322
- Kaya, C., & Chan, F. (2017). Vocational rehabilitation services and outcomes for working age people with depression and other mood disorders. *Journal of Rehabilitation*, 83(3), 44-52.
- Kaya, C., ve Sarı, E. (2018). Rehabilitasyon psikolojik danışmanlığına giriş: Türkiye uygulamalarının temelleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(51), 247-265.
- Kayhan, H. ve Köse, B. (2018). Türkiye’de ve dünyada mesleki rehabilitasyon. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 30-41.
- Kuzgun, Y. (2016). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Leahy, M., Chan, F., & Saunders, J. (2003). Job functions and knowledge requirements of certified rehabilitation counselors in the 21st century. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 46(2), 66–81.
- Lusk, S. L., & Veale, F. R. (2018). Increasing successful vocational rehabilitation outcomes for individuals with substance use disorders. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*, 49(1), 4-10.
- McCarthy, H., & Leierer, S. J. (2001). Consumer concepts of ideal characteristics and minimum qualifications for rehabilitation counselors. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 45(1), 12-23.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Erişim adresi: http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf
- Nye-Lengerman, K. (2017). Vocational rehabilitation service usage and outcomes for individuals with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 41-42, 39-50.
- Özgüven, İ. E. (2007). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Premuda-Conti, P. & Lewis, A. N. (2011). Vocational rehabilitation counseling in the United States. *Psicología, Conocimiento y Sociedad*, 1(4), 52-82.
- Sarı, E. (2017). *Psikolojik danışma ve psikoterapi*, 4. Baskı. Ankara: Vize Yayıncılık.

- Sarı, E., Kaya, C. ve Arslan, A. (2019). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik uygulama ve araştırma merkezleri. *IX. Uluslararası Yükseköğretimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Araştırmaları Kongresi*, İstanbul.
- Şensoy, G., Akıman, H., Balkan, K., Gül, Y. S., Kaval, A., Sevinç, A., Yeğintürk, G. ve Baş, A. U. (2018). Eğitim fakültesi akademisyen ve öğrencilerinin üniversite psikolojik danışma birimine yönelik görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 194-201.
- Tuzgöl Dost, M. ve Keklik, İ. (2012). Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 389 – 407.
- Türk PDR Derneği. (2020). Erişim adresi: <https://pdr.org.tr/wp-content/uploads/2020/10/T%C3%BCrk-PDR-Derne%C4%9Fi-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Faaliyet-Raporu-1.pdf>
- Ulu Ercan, E. (2019). Yükseköğretimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine genel bir bakış. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 46-56.
- Yazıcıoğlu, T. (2019). Rehberlik öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) biriminin işleyişine ilişkin görüşleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(5), 225–234
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

The field of psychological counseling, which aims to support the lifelong development of the individual, contribute to his/her well-being, and support him/her to reach his/her educational and professional goals, is aimed at all individuals in this context. However, there is a misconception by a large part of the society that it is intended for problematic or disadvantaged individuals and includes intervention services for problem or crisis situations. Unfortunately, this misconception can also be found among psychological counselors who provide these services. Misconceptions about psychological counseling and the services offered can prevent people who are not defined as “problematic, disadvantaged, distressed” or who do not define themselves in this way from accessing these services. A similar misconception can also manifest itself in services for individuals with disabilities. Some of the society perceives the field of psychological counseling as the same thing as special education services and sees psychological counselors as special education specialists. However, studies show that psychological counselors also lack knowledge and skills and have negative attitudes in this regard. For example, psychological counselors working in schools consider themselves inadequate in inclusive education and psychological counselor candidates do not want to work in private education institutions. However, services for individuals with disabilities are part of the field of psychological counseling and rehabilitation counseling is one of the sub-fields of psychological counselling. Considering the current situation and the results of the studies, how much is rehabilitation counseling known by psychological counselors?

The aim of this study is to determine the evaluations of psychological counselor candidates and psychological counselors working in rehabilitation centers regarding rehabilitation counseling. In the study, the opinions of psychological counselors and counselor candidates about what rehabilitation counseling is, the characteristics that counselors should have, educational opportunities and development are determined. Considering the inadequacy of qualitative or quantitative studies on this field in Turkey, the study is considered to be an original and necessary study. The results of this study can be a guide for the field of psychological counseling and guidance, where new steps are being taken in specialization. In this context, it can be said that the research is functional.

In the study, phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used. The phenomenological approach, which is one of the qualitative research methods that allows for a detailed and holistic examination of the subject, deals with situations that are noticed but do not have an in-depth

understanding. In the study, homogeneous sampling method, which is one of the non-random sampling methods (Marshall & Rossman, 2006), which is widely used in qualitative research, was used. Analogous sampling is the selection of a sample from a similar group in the universe in relation to the research problem (Büyüköztürk et al., 2012). The participants were 16 PDR undergraduate students who were invited to participate in the study by the researchers and accepted this invitation, and 16 psychological counselors working in special education and rehabilitation centers.

One of the results of this study is that rehabilitation counseling is expressed as one of the sub-fields of psychological counseling and is known in the sample studied. In the study, it is also seen that some psychological counselors and counselor candidates give answers such as vocational guidance, educational guidance, clinical psychology. In this sense, it can be mentioned that the participants have wrong information about psychology, psychological counseling and guidance (PDR) and their sub-fields, and they experience a conceptual confusion. It is thought-provoking that psychological counselors who are graduates of PCG and actively working in this field also have erroneous information about sub-fields. From this point of view, it can be stated that some participants do not have a good grasp of the issues related to their professional boundaries.

Considering the results of the research, it was seen that there was a lack of information in the opinions of the participants about the sub-fields of psychological counseling and guidance. Based on this result, in-service trainings can be given in order to eliminate the lack of knowledge of psychological counselor candidates about the field of counseling and to promote the field, so that missing information in the field can be eliminated and psychological counselors can be informed about innovations. In addition, training by field experts, especially in state universities, regarding the inadequacy of educational opportunities and establishing standards for only psychological counseling and guidance graduates can help both increase accessibility to the training provided and create the boundaries of the profession. The Turkish Psychological Counseling Association can provide courses and certificate programs on rehabilitation psychological counseling. Informational trainings can be organized by the association. In addition, the inadequacy of the applications in the field and the superficial internship applications bring the idea of updating the content of existing undergraduate programs and carrying out applications in cooperation with private education institutions. It can be offered as another suggestion that students' internship practices are carried out in different workplaces and rehabilitation institutions as well as in schools.

ETİK BEYAN: " Psikolojik Danışmanların ve Psikolojik Danışman Adaylarının Rehabilitasyon Psikolojik Danışma Alanına İlişkin Değerlendirmeleri" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Etik Kurulları 2 Temmuz 2021 tarihli 28 No'lu Karar ile uygun bulunmuştur. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. "